

ОСОБЛИВОСТІ НАРАЦІЇ У РОМАНАХ КЕНА КІЗІ «ПОЛІТ НАД ГНІЗДОМ ЗОЗУЛІ» ТА «ІНОДІ НЕСТРИМНО ХОЧЕТЬСЯ»

Стаття присвячена розгляду наратології як науки, обґрунтуванню поняття нарації, дослідженню особливостей наративних структур у романах Кена Кізі «Політ над гніздом зозулі» та «Іноді нестримно хочеться».

Автор статті здійснює компаративний аналіз наративних моделей та стилістичних особливостей у текстах романів Кена Кізі «Політ над гніздом зозулі» та «Іноді нестримно хочеться».

Ключові слова: *нарація, наратологія, роман, Кен Кізі, наратор, стилістичні засоби.*

The article is devoted to the consideration of narratology as a science, the concretization of the notion of narration, and also to the study of the peculiarities of narrative structures in Ken Kesey's novels «One Flew Over the Cuckoo's Nest» and «Sometimes a Great Notion». The author of the article carries out a comparative analysis of narrative patterns and stylistic features in the texts of Ken Kesey's novels «One Flew the Cuckoo's Nest» and «Sometimes a Great Notion».

Key words: *narration, narratology, novel, Ken Kesey, narrator, stylistic devices.*

Одним з найважливіших рівнів функціонування інформації у літературному творі є оповідний формат, тобто нарація. Наратологія надає змогу здійснювати аналіз структурної організації художнього твору та діалогічної взаємодії автора та читача, таким чином можна об'єктивно оцінити творчий доробок автора. Наррація включає у себе набір методів, за допомогою яких автор знайомить читача зі своєю історією. Не дивно, що становлення наратології як науки припадає на ХХ ст., оскільки саме у той час

відбувається перегляд структуралістської доктрини з позицій комунікативних уявлень про природу мистецтва. Зокрема, наратологія досліджує проблеми часу, способу й голосу. У теорії наратології актуальним є також дослідження певних наративів за допомогою моделей, розроблених так званою наративістикою. Отже, наратологія – це наука про оповідні структури (формування сюжету, типи оповідності); теорія оповіді. Термін «нاراتологія» був запропонований французьким ученим Ц. Тодоровим. Як галузь академічних студій наратологія з'явилася наприкінці 60-х років ХХ століття у працях французьких структуралістів. Об'єктом дослідження наратології є наративи. Існує декілька пояснень визначення «нاراتив». Так, наприклад, американський наратолог Джералд Принс у словнику «A Dictionary of Narratology» стверджує, що наратив – це «репрезентація (як результат і процес, об'єкт і акт, структура чи структурування) однієї чи більше дійсних чи вигаданих подій, поданих одним, двома чи кількома (більш чи менш проявленими) нараторами одному, двом чи кільком нараторам» [9], а Марина Можейко в «Енциклопедії постмодернізму» зазначає, що «нاراتив – це поняття філософії постмодерну, що фіксує процесуальність здійснення як спосіб буття розповідного тексту» [1].

Кен Кізі та його твори змінили культуру 60-х років. Романи «Політ над гніздом зозулі» та «Іноді нестримно хочеться» яскраві, складні, технічно досконалі, абсолютно оригінальні та неймовірно актуальні. Як і «Політ над гніздом зозулі» (опублікований у 1962 р.), так і «Іноді нестримно хочеться» (опублікований у 1964 році) приділяє основну увагу питанням індивідуальності та конформності. Релевантність та вплив цих романів не можна переоцінити, бо герої цих творів стали героями молодіжного руху та контркультури.

Роман Кена Кізі «Політ над гніздом зозулі» вправно ілюструє перешкоди на шляху до написання успішного трагічного твору. Дія розгортається в психіатричному відділенні однієї з лікарень Середнього Заходу, і персонажі книги – пацієнти психлікарні. З'ясовується, однак, що

вони зовсім не божевільні. Просто ці люди з різних причин не можуть пристосуватися до життя в суспільстві. Один з них (Біллі Біббіт) заїка і болісно соромливий, інший (Хардінг) мучиться почуттям неповноцінності через зради своєї дружини і т. д. Всі вони «кролики» і не можуть постояти за себе, а цей світ «створений для вовків», як пояснює новачкові Макмерфі «головний псих» відділення Хардінг. У божевільні вони виявилися добровільно. Причому, вони зовсім не симулюють божевілля, але, дивні люди, вони настільки не відповідають здоровому американського способу життя, що суспільство з готовністю позбавляється від них.

Книга написана в трагіфарсовій тональності. Неймовірно смішна місцями і моторозна по суті, вона не залишає проте відчуття безвиході. Структура роману відкрита. Він закінчується зухвалою втечею найвірнішого з послідовників Макмерфі, «примусового старожили» відділення індіанця-напівкровки Бромдена, від імені якого і ведеться оповідь. Складається думка, що індієць – лише оповідач у романі, за сюжетом він здається лише спостерігачем, але він являє собою набагато більше. Бромден виступає індикатором думок, міркувань, почуттів самого Кена Кізі.

У романі чітко простежується персонажна розповідь першого рівня (гомодієгетичний наратор в екстрадієгетичній ситуації). Ідеться про наратора, який розповідає історію, де сам виявляється двояко: і як персонаж, і як викладова субстанція, що прагне до максимального відсторонення від безпосередньої події задля створення враження цілковитої об'єктивності розповіді «про себе». Присутність наратора-персонажа якраз і спроможна диференціювати узвичаєне, нормативне у фікційному часопросторі художнього твору та погляд «стороннього зацікавленого» у перипетіях розгортання сюжету. В єдиному розповідному малюнку синтезуються і взаємопереплітаються як фактичні події, так і їх рецепція та інтерпретація. Адже учасник сприймає «зсередини» контекст наративної історії, далі для нього samozрозумілим є згромадження подій та їх осмислення.

Другим об'єктом нашого дослідження є роман «Іноді нестримно хочеться». Книга – гімн життю і волі до неї, незважаючи ні на що. Головний прийом – паралельність (подій, потоків думок різних героїв). Цей роман можна віднести скоріше до реалізму, ніж попередню роботу Кізі, феноменально успішний «Політ над гніздом зозулі», але також більш експериментальний. Роман «Іноді нестримно хочеться» представляє багаторічну історію сімейства лісорубів, що працює в штаті Орегон. У романі є дві паралельні сюжетні лінії: сімейні стосунки Стемперів, страйк лісорубів. Кізі структурує роботу, яка включає в себе зміну перспективи та описові зміни в термінах часу. Кілька персонажів роману думають і говорять послідовно від першої особи однини, здавалося б, не попереджаючи читача, кого вони слухають. Хоча перше читання може збити з пантелику, більш детальне ознайомлення з романом показує, що Кізі завжди дає підказку, наприклад, швидко посилаючись на раніше згаданого першого персонажа в третій особі. Ця техніка дозволяє Кізі «плести вишукану косу» персонажів, які глибоко розкривають свої мотиви читачеві, але неспроможні спілкуватися один з одним. У тексті роману є багато цитат з пісень у стилі кантрі. Автор повністю підтримує стилістику «Орегонських лісів», музику, опис природи, мову та поведінку громадян – все це Америка в чистому вигляді. Девіз цього роману - "NEVER GIVE AN INCH" – лейтмотив, такий потужний, як родина Стемперів. Цей девіз ніби пробиває стіни і знищує все на своєму шляху.

Наративна структура та стиль написання є досить незвичними, лексичний вибір та стиль спілкування героїв роману занурюють читача в атмосферу лісів Орегона. Персонажі часто висловлюють свої думки не літературно, їх мова досить груба, вони говорять коротко, практично без описів, скорочуючи багато слів: "The dead's dead ... get 'em in the ground and look to the live ones" [7] («Мерці залишаться мерцями...закопай їх в землю і дивись на живих») Переклад наш).

У романі «Іноді нестримно хочеться» автор використовує полінаративні конструкції. Завдяки внутрішнім монологам героїв читач має

змогу зрозуміти мотиви кожного героя, навіть більш, він ніби є «вплетеним» у сюжет свідком подій. Структура роману здебільшого нелінійна, «стрибки» в часі та подіях постійні, але така особливість нарації дозволяє логічно осмислити мотиви героїв, а також зрозуміти послідовність подій. Варто звернути увагу на графічні стилістичні засоби, оскільки вони також мають смисловий підтекст, чого немає у першому романі Кена Кізі.

Обидва романи розглядають питання соціальної ієрархії, перший – на тлі лікарняної системи, другий – на тлі характерного американського колориту 60-х (важка праця, сила стихії, музика кантрі). Характери в таких різних обставинах розкриваються по-різному, але всі вони віддзеркалюють характер тогочасної Америки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Можейко М.А. Постмодернизм. Энциклопедия. Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001.- 1040 с.
2. Шмид В. Нарратология. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – 312 с.
3. Boardman, Michael M. “One Flew over the Cuckoo’s Nest”: Rhetoric and Vision. *The Journal of Narrative Technique*; Vol. 9, No. 3 (Fall, 1979), pp. 171-183
4. Bal, Mieke. *Narrative Theory. Critical Concepts in Literary and Cultural Studies*. 1– London and New York: Routledge, 2004. – p. 1-4
5. Hollister, Michael. *Analysis: “Sometimes a Great Notion” Ken Kesey*. – Cambridge University, 2015.
6. Janninis, F. *Narratology and the Narrative //What is Narratology: Questions and Answers Regarding the Status of a Theory*. – Berlin: Walter de Gruyter, 2003. – p. 35-54
7. Kesey, K. *Sometimes a Great Notion: novel / Ken Kesey* – Penguin books, 2006. – 715 p.

8. Kesey, K. *One Flew Over the Cuckoo's Nest*: novel / Ken Kesey – Signet, 1962. – 144 p.
9. Prince, Gerald. *A Dictionary of Narratology*. Publisher: University of Nebraska Press. Place of publication: Lincoln, NE. Publication year: 2003. – 126 p.
10. Prince, Gerald. *Narratology: The Form and Functioning of Narrative*. – Mouton Publisher, 2012. – 191 p.